

Anna Rej-Kietła², Agnieszka Huras¹, Sandra Kryśka²

¹ Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Śląski w Katowicach

² Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach,
Wydział Lekarski z Oddziałem Lekarsko-Dentystycznym w Zabrze

PROBLEMATYKA ROSZCZEŃ DOTYCZĄCYCH „ZŁEGO URODZENIA” W POLSKIM ORZECZNICTWIE

adres korespondencyjny:

Anna Rej-Kietła, ul. Wesoła 4b/44, 41-200 Sosnowiec

e-mail: aniarej@interia.pl

Streszczenie: Jest oczywiste, że lekarz będzie odpowiedzialny za uszczerbek zdrowia dziecka powstały z jego winy. Należy jednak rozpatrzyć też sytuację, w której niedbalstwem lekarza było jedynie dopuszczenie do narodzenia dziecka, a nie przyczynienie się do szkody na jego zdrowiu. I właśnie w takiej sytuacji dochodzi do pojawiania się roszczeń z tytułu *wrongful birth*, czyli tzw. złego urodzenia.

Coraz częściej na wokandach sądowych całego świata, także w Polsce, pojawiają się powództwa odszkodowawcze dotyczące poczęcia i urodzenia dziecka, które „wywołało szkodę”.

Początkowo sądy negowały możliwość uznania dziecka jako szkodę. Jednak w późniejszym okresie Trybunał Konstytucyjny wyraził pogląd, że dopuszczalność roszczeń odszkodowawczych rodziców nieplanowanego lub upośledzonego dziecka nie narusza przepisów Konstytucji.

Przedstawione roszczenie odszkodowawcze typu *wrongful birth* w polskim orzecznictwie występuje rzadko. Jedną z przyczyn jest niechęć do wytaczania tego typu pozwów, co zapewne przekłada się na aspekt moralny.

Słowa kluczowe: *wrongful birth*, roszczenie, odszkodowanie

Wprowadzenie

Przyjęte jest, że dziecko poczęte, które doznało uszczerbku na zdrowiu, może ubiegać się o odszkodowanie w stosunku do sprawcy szkody. Kodeks cywilny art. 446 stanowi, że „z chwilą urodzenia dziecko może żądać naprawienia szkód doznanych przed urodzeniem”. Jest więc oczywiste, że lekarz będzie odpowiedzialnym za uszczerbek zdrowia dziecka powstały z jego winy, kiedy dziecko pozostawało jeszcze w łonie matki (np. sprawa *State v. Sherman*, 234 Md 179, 184, 198 A.2d 71, 73, 1983) [1]. Należy jednak rozpatrzyć też sytuację, w której niedbalstwem lekarza było jedynie dopuszczenie do narodzenia dziecka, a nie przyczynienie się do uszczerbku na jego zdrowiu. I właśnie w takiej sytuacji dochodzi do pojawiania się roszczeń z tytułu *wrongful birth*, czyli tzw. złego urodzenia.

Roszczenia z tytułu *wrongful birth*

Postęp wiedzy i technologii medycznej w zakresie diagnostyki prenatalnej, który dokonał się w ciągu ostatnich lat jest ogromny. Badania te ujawniają wiele schorzeń i defektów już w pierwszej fazie życia embrionu i płodu oraz określają prawdopodobieństwo wystąpienia wad genetycznych u dziecka na podstawie badań przyszłych rodziców. Praktyczna możliwość korzystania z osiągnięć współczesnej medycyny jest jednak w dużym stopniu uzależniona od fachowego personelu medycznego, w tym zwłaszcza lekarzy. Jednocześnie postępowi medycyny towarzyszą pojawiające się na wokandach sądowych całego świata, także w Polsce, powództwa odszkodowawcze dotyczące poczęcia i urodzenia dziecka, które wywołało szkodę [2].

Aby lepiej zrozumieć przedmiot omawianych zagadnień, niezbędne jest wyjaśnienie znaczenia pojęcia. *Wrongful birth* – powództwo wnoszone przez rodziców dziecka przeciw lekarzowi bądź personelowi medycznemu, który przez swe ewentualne zaniedbanie pozbawił ich możliwości dokonania przerwania ciąży, skutkiem czego narodziło się dziecko z wadami genetycznymi lub innymi ciężkimi uszkodzeniami. Na gruncie *wrongful birth* rodzice chcieli więc nie tyle uniknąć posiadania dziecka, ile posiadania dziecka kalekiego czy upośledzonego [1].

Ustawodawstwo poszczególnych krajów wyróżnia trzy rodzaje skarg wiążących się z odpowiedzialnością za poczęcie lub urodzenie się dziecka, a mianowicie omawianym w niniejszej pracy „złym urodzeniu” (*wrongful birth*), o niechcianym poczęciu (*wrongful conception*) i niedobrym życiu (*wrongful life*) [3].

Odszkodowanie z tytułu tzw. złego urodzenia

Początkowo sądy negowały możliwość uznania dziecka jako szkodę [4], jednak w późniejszym okresie Trybunał Konstytucyjny wyraził pogląd, że dopuszczalność roszczeń odszkodowawczych rodziców nieplanowanego lub upośledzonego dziecka nie narusza przepisów Konstytucji [5].

W Polsce pierwsze orzeczenie pochodzi z 1965 r. [6]. Sprawa dotyczyła usunięcia tylko jednego płodu z ciąży bliźniaczej. Podczas zabiegu lekarz uszkodził drugi płód, w wyniku czego kobieta urodziła dziecko, u którego stwierdzono rozszczep szczęki górnej i podniebienia. Matka dziecka domagała się zadośćuczynienia za krzywdę, natomiast dziecko domagało się odszkodowania z tytułu szkód przeciwko szpitalowi, w którym zatrudniony był lekarz.

Inne zmierzenie się ze skargą złego urodzenia miało miejsce w 2002 r. Sprawa ta dotyczyła odmówienia przez lekarzy przeprowadzenia zabiegu aborcji i wykonania badań prenatalnych mimo, że lekarze byli poinformowani o znacznym ryzyku wystąpienia u płodu choroby genetycznej. Skutkiem tego było urodzenie dziecka z ciężką dysplazją kręgosłupowo-przynasadową. Powodowie domagali się zadośćuczynienia za wyrządzoną im krzywdę i cierpienia związane z naruszeniem praw pacjenta, pokrycia zwiększonych kosztów leczenia i utrzymania córki, naprawienia szkody majątkowej powstałej na skutek utraty zarobków, a także renty dla chorego dziecka i jego matki [7].

Kolejnym orzeczeniem, które zaakceptowało roszczenia rodziców za szkodę wyrządzoną z tytułu urodzenia tzw. źle urodzonego dziecka, jest uchwała Sądu Najwyższego z 22 lutego 2006 r., gdzie stwierdzono, że: „Podmiot odpowiedzialny za bezprawne uniemożliwienie dokonania zabiegu przerwania ciąży, będącej następstwem gwałtu, którego sprawca nie został wykryty, ponosi koszty utrzymania w takim zakresie, w jakim matka dziecka sprawująca osobiste starania o jego utrzymanie i wychowanie nie jest w stanie zaspokoić usprawiedliwionych potrzeb dziecka” [III CZP 8/06, która odnosiła się do zakresu odpowiedzialności odszkodowawczej podmiotu odpowiedzialnego za uniemożliwienie zabiegu przerwania ciąży].

Należy jednak pamiętać, aby skarga w sprawie *wrongful birth* została uznana za zasadną przez sąd, niezbędne jest ze strony rodziców podniesienie zarzutu dopuszczenia się przez lekarza niedbalstwa polegającego na naruszeniu obowiązków związanych z poradnictwem prenatalnym [8].

Zawinione działanie lekarza ze względu na przedmiot świadczeń medycznych, może uzasadniać zarówno jego odpowiedzialność kontraktową (*ex contractu*) w razie niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, jak i deliktową (*ex delicto*) w przypadku wyrządzenia szkody czynem niedozwolonym [9, 10]. Odpowiedzialność odszkodowawcza z tytułu *wrongful birth* z reguły polega na zaniedbaniach lekarza z tytułu nieprzeprowadzenia badań pre-

natalnych, kiedy istnieje prawdopodobieństwo urodzenia dziecka obciążonego wadami genetycznymi, a także błędnej interpretacji ich wyników lub odmową przeprowadzenia zabiegu przerywania ciąży [2].

Naruszenie prawa kobiety do przeprowadzenia zabiegu przerywania ciąży w warunkach określonych w art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy z 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, powoduje powstanie roszczenia odszkodowawczego typu *wrongful birth* po stronie poszkodowanej kobiety.

Prawo do planowania rodziny stanowi dobro osobiste. Zatem naruszenie tego prawa w postaci odmowy przeprowadzenia zabiegu przerywania ciąży w przypadkach dopuszczalnych prawem powoduje naruszenie tego dobra osobistego, które gwarantuje ustawa z 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, uzasadnia słuszność dochodzenia zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c. Przepis ten stanowi, że: „W razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę” [11].

W jednym z orzeczeń Sąd Najwyższy w rozstrzygnięciu z 13 października 2005 r. przyjął m.in. tezę, że kobiecie przysługuje na podstawie art. 444 § 1 k.c. w związku z art. 361 § 1 i 2 k.c., roszczenie odszkodowawcze wynikające z majątkowych konsekwencji uniemożliwienia przeprowadzenia zabiegu przerywania ciąży, obejmujące szkodę w postaci zarówno wydatków związanych z ciążą i porodem, jak i utratą spodziewanych dochodów w następstwie tych zdarzeń [12].

W powództwach *wrongful birth* kontrowersyjna wydaje się nie tylko możliwość przyznania odszkodowania, lecz także jego wysokość. Ustalając zakres szkody majątkowej należy uwzględnić podstawowe zasady prawa odszkodowawczego, a także wziąć pod uwagę ewentualne przyczynienie się rodziców dziecka do powstania lub zwiększenia szkody.

Podsumowanie

Przedstawione roszczenie odszkodowawcze typu *wrongful birth* w polskim orzecznictwie występuje rzadko. Jedną z przyczyn jest niechęć do wytaczania tego typu pozwów, co zapewne przekłada się na aspekt moralny. Jak słusznie zauważył Marek Safjan: „Po to bowiem, żeby uzyskać odszkodowanie, np. na leczenie dziecka i pokrycie kosztów jego utrzymania, rodzice są zmuszeni powiedzieć: my nie chcieliśmy narodzin tego dziecka, dla nas jego urodzenie jest szkodą. Są to więc sytuacje co najmniej dwuznaczne moralnie, z punktu widzenia relacji rodzice–dziecko” [13].

Konieczne więc wydaje się uporządkowanie problematyki *wrongful birth* zarówno pod względem prawnym, jak i społecznym. Należałoby rozważyć moż-

liwość stworzenia lepiej funkcjonującego systemu pomocy dla rodzin, w tym także dla kobiet, które urodziły dziecko z ciężkim upośledzeniem bądź chorobą, która zagraża życiu dziecka. Art. 71 ust. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej podkreśla, że „Matka przed i po urodzeniu dziecka ma prawo do szczególnej pomocy władz publicznych, której zakres określa ustawa” [14].

W sytuacji, w której obowiązujące przepisy prawa dopuszczają jedynie ograniczone możliwości wykonania zabiegu przerywania ciąży, zasadne wydaje się zapewnienie przez państwo systemu pomocy dzieciom urodzonym w poważnymi wadami. Niestety, istniejące gwarancje stworzone przez państwo w postaci świadczeń zdrowotnych w ramach powszechnego ubezpieczenia zdrowotnego, są niewystarczające.

Bibliografia

1. Peplowska Z. *Odpowiedzialność cywilna lekarza z tytułu wrongful life, wrongful birth i wrongful conception w prawie USA*. Prawo i Medycyna. 2004; 1: 101–111.
2. Justyński T. *Poczęcie i urodzenie się dziecka jako źródło odpowiedzialności cywilnej*. Kraków 2003.
3. Justyński T. *Wrongful conception w prawie polskim*. Przegląd Sądowy. 2005; 1: 35–36.
4. Kowalski M. *Odpowiedzialność odszkodowawcza lekarza z tytułu wrongful birth w prawie niemieckim*. Prawo i Medycyna. 2002; 11: 65.
5. Uchwała BVERFG z 12 listopada 1997 r., 1 Bv R 479/92 oraz 1 Bv R 307/94, NJW 1998, S 519; [za: Kowalski M. *Odpowiedzialność odszkodowawcza...*: 67].
6. Wyrok SN z 8 stycznia 1965 r., II CR 2/65, OSPIKA 1967, nr 9 z glosą A. Szpunara.
7. Nesterowicz M. *Odpowiedzialność cywilna lekarza i szpitala za wrongful conception, wrongful birth i wrongful life w orzecznictwie europejskim (2000–2005)*. Prawo i Medycyna. 2007; 3: 31–32.
8. Tykwińska-Rutkowska D. *Powództwa wrongful birth i wrongful conception w świetle orzecznictwa sądowego. Wybrane uwagi*. Prawo i Medycyna. 2005; 3: 16–28.
9. Nesterowicz M. *Prawo medyczne*. Wydawnictwo TNOiK, Toruń 2007.
10. Nesterowicz M. *Podstawy prawne odpowiedzialności cywilnej zakładu leczniczego i lekarza*. Prawo i Medycyna. 1999; 1: 110–111.
11. Art. 448 ustawy z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. z 1964 Nr 16 poz. 93.
12. Wyrok Sądu Najwyższego z 13 października 2005 r., sygn. akt: IV CK 161/05.
13. Rozmowa z M. Safjanem. *Polskie prawo nie wspiera heroicznych rodziców*. www.rp.pl/artukul/0,89398.html?p=2 [dostęp 12.11.2012].
14. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.

The Issue of Claims for “Wrongful Birth” in the Polish Case Law

Abstract: It is obvious that the doctor will be responsible for the damage resulting from the baby’s fault. It is to be seen a situation where a doctor’s negligence was the only admission to the birth of the child, and not contribute to the injury to his health. And in this case, there is the emergence of claims for wrongful birth or so-called bad birth. More and more often in courts around the world, including Poland, there are actions for damages for the conception and birth of a child, which “caused the injury.” Initially, the courts denied the possibility of recognizing the child as a loss. However, later in the Constitutional Court considered the admissibility of the claims of parents of unplanned or handicapped child is without prejudice to the Constitution. The claim for compensation in a wrongful birth in the Polish case law is rare. One of the reasons is the reluctance to bring such actions which probably translates into a moral issue.

Key words: wrongful birth, claim, compensation